

Таблиця 2

Компетентнісно-світоглядних характеристики якості знань та оцінки навчальних досягнень

Рівень якості знань			Кількість балів за 12-ти бальною шкалою	Кількість балів за 5-ти бальною шкалою	Характеристика навчальних досягнень
Рівень	За нормами компетентнісно-орієнтованого навчання	За нормами Міністерства освіти і науки України			
I	Буденні знання	Початковий	1	2	Певна обізнаність з символікою, хибність окремих трактувань
			2		Символіка + термінологія + фрагменти окремих понять
			3		Символіка + термінологія + окремі поняття + фрагменти розуміння суті явищ і процесів
II	Нижчий	Середній	4	3	33 або НС
			5		(33 + НС) або РГ
			6		33 + НС + РГ
III	Оптимальний	Достатній	7	4	Від 33 або НС до ПОЗ
			8		Від (33 + НС) або РГ до ПОЗ
			9		Від 33 + НС + РГ до ПОЗ
IV	Вищий	Високий	10	5	Від (33 + НС) до (У, Н, П), залежно від вимог цільової програми
			11		Від РГ до (У, Н, П), залежно від вимог цільової програми
			12		Від ПОЗ до (У, Н, П), залежно від вимог цільової програми

Список використаних джерел:

1. Амонашвили Ш. А. Обучение. Оценка. Отметка / Ш. А. Амонашвили. – М., 1980. – 96 с.

УДК 372.5.016:53

Р. М. Білик

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ

У статті розглядаються шляхи формування професійних компетенцій. Розкрито основні мотиви формування та розвитку компетентнісно-світоглядних професійних якостей.

Ключові слова: компетентність; вчителі технології; навчальна дисципліна; професійна підготовка.

В останні десятиліття небезпеки, що спричинені діяльністю людини набули глобального характеру. На початку ХХІ століття повною мірою виявилася фундаментальна залежність розвитку нашої цивілізації від тих особливостей і якостей особи, які закладаються освітою. В даний час вже не викликає сумніву необхідність розв'язання завдання по забезпеченню безпеки людей за допомогою системи освіти.

Зв'язуючи трансформації в суспільстві із змінами, що відбуваються, у сфері освіти зокрема, в курсі «Основи безпеки життєдіяльності» та «Основи охорони праці» відзначимо, що обсяг знань в області забезпечення безпеки неухильно розширюється, з'являються нові розділи, поглиблюються міжпредметні зв'язки, посилюється інтеграція різних сфер суспільної діяльності, котра забезпечує безпеку і охорону здоров'я людини.

Як показує практика, причиною слабкої підготовки майбутніх вчителів технологій є недостатній рівень їх професійної компетентності. В умовах зростання невизначеності середовища першорядне значення буде мати компетентність фахівця, здатного проектувати і оцінювати наслідки своїх дій у ширшому часовому діапазоні. Найбільш доцільним визначенням компетентності, на наш погляд, є наступне: рівень знань, умінь і готовності особистості котрі відобра-

2. Атаманчук П. С. Управління процесом навчально-пізнавальної діяльності / П. С. Атаманчук. – Кам'янець-Подільський: К-ПДПУ, 1997. – 136 с.
3. Атаманчук П. С. Ціннісні передумови формування експериментальних способів діяльності вчителя фізики / П. С. Атаманчук, В. В. Мендерецький // Педагогіка і психологія. – 2006. – №3. – С. 37-48.
4. Атаманчук П. С. Управління процесом фахового становлення вчителя фізики засобами контролю / П. С. Атаманчук, В. В. Мендерецький // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 4. – С. 74-87.
5. Атаманчук П. С. Управління продуктивною навчально-пізнавальною діяльністю на основі об'єктивного контролю / П. С. Атаманчук, В. В. Мендерецький // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3. – С. 5-18.
6. Вержицкий Г. А. Диагностика качества обучения в системе дополнительного профессионального образования / Г. А. Вержицкий, И. В. Кулакова. – М., 2000. – 117 с.
7. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/materials/estimation/2358>.
8. Мендерецький В. В. Навчальний експеримент в системі підготовки вчителя фізики : монографія / В. В. Мендерецький. – Кам.-Под. : КПДУ, 2006. – 256 с.
9. Таранов Л. Н. К характеристике уровней усвоения учебного материала / Л. Н. Таранов // Программированное обучение. – Выпуск 15. – К., 1978. – С. 35-41.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко // Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

In the article the question of quality of knowledges is examined as component quality of studies, world competently-ideological descriptions of quality of knowledges are selected. Generalized the basic going is near determination of level of educational achievements of student in an educational-cognitive process.

Key words: education, studies, quality of knowledges, description of quality of knowledges, educational-cognitive process.

Отримано: 22.04.2011

жають ступінь відповідності певної компетенції і дозволяють діяти конструктивно у постійно змінних соціальних і професійних умовах[2]. Компетентність передбачає наявність у людини певних знань, включаючи вузькоспеціальні, особливих способів мислення і навичок, розуміння міри відповідальності за результати своїх дій. З вищими рівнями компетентності пов'язують наявність відповідного рівня ініціативи, організаторських здібностей, що дозволяють ефективно організувати спільне вирішення проблем. Природа компетентності така, що оптимальні результати у вирішенні завдань досяжні лише за умов глибокої особистої зацікавленості людини. По відношенню до компетентності протилежним за змістом є поняття «вивченої (навченої) безпорадності» (*learned helplessness*), пов'язане з неадекватною пасивністю і зниженням мотивації людини в проблемній ситуації. Навчена безпорадність формується тоді, коли суб'єкт переконується, що ситуація, в якій він опинився і яка жодною мірою його не влаштує, абсолютно не залежить від його поведінки, від зусиль прикладених на її зміну [4].

Мотив особистого розвитку, росту і оволодіння компетентністю в цьому випадку підмінюється систематичною демонстрацією власної безпорадності, перекладанням вирішення всіх своїх проблем на оточуючих людей. Закріп-

лення внутрішньої позиції «Я – компетентний» або «Я – безпорадний» найчастіше відбувається в шкільні роки при формуванні «Я – концепції».

Згідно з концепцією Селигмана, навчена безпорадність розвивається у випадку, якщо людина вважає, що невдачі будуть переслідувати його не тільки в цій конкретній ситуації, а й у будь-якій, з якою він зіткнеться, не тільки сьогодні, але і в майбутньому. Найважливішою умовою такої установки на стабільність невдач є впевненість людини, що у всіх своїх невдачах винна вона сама (її бездарність, дурість, безвілля, невміння справитися з труднощами), тоді як успіх, якщо він раптом приходить, обумовлений випадковим вдалим збігом обставин або допомоги когось іншого[2]. Навпаки, достатньо висока і стійка самооцінка, самоповага до себе як особистості – найважливіший чинник протидії навченій безпорадності.

Експериментальні дослідження виявили фактори стійкості безпорадності, пов'язані з минулим досвідом. Якщо людина протягом тривалого часу не стикається з проблемами, котрі вимагають від неї серйозних інтелектуальних зусиль і винахідливості, якщо вона в 100% випадків і без жодної зусиль вирішує свої завдання – навчена безпорадність перед обличчям труднощів настає дуже швидко (незважаючи на позитивний, на перший погляд, попередній досвід). Але якщо людина зустрічає на своєму шляху дійсно важкі проблемами, які вимагають мобілізації її інтелектуальних, моральних і фізичних сил і справляється з ними в ряді випадків – її стійкість до навченої безпорадності зростає. При цьому тренується і розвивається пошукова поведінка, пошукова активність – активність, спрямована на зміну ситуації. Зазначена активність, так само як відмова від пошуку (навчена безпорадність), має експансивну тенденцію до поширення з одного виду діяльності на інший: заряд пошукової активності, отриманий в процесі творчості, під час вирішення складних інтелектуальних завдань, сприяє зміцненню психічного опору у важких життєвих ситуаціях або в умовах емоційних конфліктів [5].

Прогнозуючи несприятливі наслідки розглянутого вище явища для розвитку суспільства, викликає тривогу втрата стійкості до навченої безпорадності в середовищі педагогів, у тому числі безпеки життєдіяльності. В умовах жорсткої регламентації шкільного життя, придушення з боку чиновників «вільнотумства» вчительської думки та ініціативи педагогів, міркувати про педагогічний пошук можна було б лише на прикладі не багатьох і до того ж переслідуваних бюрократичним апаратом новаторів-педагогів, які на свій страх і ризик впроваджували б ініціативні форми навчання і виховання. Бюрократичне управління школою породило б сумлінно виконуючого, байдужого, позбавленого ініціативи педагога, сформувало б зневажливе ставлення до новаторського пошуку та досвіду, воно б чинило супротив впровадженню в педагогічну практику нового і передового, зміцнюючи в педагогах стан безпорадності.

На початку 90-х років громадська ситуація змінилася – розширилися можливості для розвитку педагогічної творчості, розвитку новаторства. Все це створило передумови для включення в педагогічну практику ідеї пошуку нового з елементами розумного, обґрунтованого ризику. Але негативні соціальні зміни останнього часу в сукупності з економічними проблемами зосереджують увагу більшості педагогів на власних особистих проблемах виживання у сучасному світі. Спроби окремих педагогів змінити ситуацію в кращу сторону, як і раніше не знаходять підтримки як на місцях так і у вищестоящих інстанціях. Хотілося б відзначити той факт, що в систему освіти часто потрапляють люди без попереднього спеціального відбору, вже з низькою пошуковою активністю.

Система прийому на роботу вчителів, що склалася ще з радянських часів, в нашій країні не перешкоджає потраплянню в систему освіти людей, які не здатні якісно виконувати покладені на них професійні обов'язки і підвищувати рівень своєї професійної компетентності. Така ситуація є украй небезпечною, як для системи освіти, так і суспільства в цілому.

Розглянемо порядок прийому на роботу вчителів в розвинених зарубіжних країнах і порівняємо його з практи-

кою, яка склалася в нашій країні (на прикладі хоча б курсу ОБЖ та ООП).

Здобуття диплома вчителя за кордоном формально дає право на призначення в школу, але таке перше призначення на вчительську посаду майже завжди буває тимчасовим. Органи управління освітою в більшості розвинених країн світу сьогодні не задовольняються лише документами про академічну освіту і професійну підготовку, котрі отримуються ними у ВУЗі. Вчителі повинні пройти сертифікацію, «професійну експертизу», тобто отримати право на викладання, підтвердивши свою професійну компетентність на спеціальних сертифікаційних іспитах, які можуть проводитися на різних (національному або регіональному) рівнях. Конкурсний іспит на професію часто не пов'язаний з негайним призначенням на якусь конкретну посаду, а його результатом є офіційне визнання професійно-педагогічної компетенції вчителя, що дає право займати постійну штатну посаду. У деяких країнах, наприклад у ФРН, окрім іспиту, після закінчення курсу навчання у ВУЗі, «кандидат в учителі» повинен пройти річне стажування в школі або підтвердити проведення 650 робочих годин [3].

У більшості розвинених країн (Німеччина, Іспанія, Італія, Канада, Португалія, Сполучені Штати Америки, Франція та ін.) існує «конкурсний набір» на роботу. Невід'ємною частиною процесу підбору кваліфікованих педагогічних кадрів стало проходження обов'язкового випробувального терміну на початку кар'єри і при призначенні на нові посади з підвищенням. Залежно від особливостей національного законодавства тривалість випробувального терміну варіюється від декількох місяців до декількох років, але в середньому складає два-три роки.

Існують і інші загальні критерії і вимоги, що пред'являються до осіб, що претендують на право викладання у школі [1]:

- бездоганий характер і поведінка;
- встановлений в країні рівень академічної кваліфікації і професійно-педагогічної підготовки;
- медична довідка, котра засвідчує, задовільний стан здоров'я кандидата та дозволяє йому/їй займатися цією професією і не представляє загрози ні здоров'ю учнів, ні інших членів педагогічного колективу;
- довідка з поліції про стосунки з кримінальним правом (у ряді країн). Дискваліфікуючими обставинами є: колишня судимість (Великобританія), політична неблагонадійність (ФРН) де діє «заборона на професію» для радикальних політичних елементів, злочини проти політичного устрою (Франція).

В нас в Україні викладання дисциплін котрі забезпечують підготовку майбутніх вчителів технологій до безпечних методів навчання покладається на викладачів курсу дисциплін «Основи безпеки життєдіяльності», «Основи охорони праці та «Охорона праці в галузі». Відповідно до кваліфікаційної характеристики, до викладання відповідних дисциплін допускаються фахівці, що мають: вищу професійну освіту і відповідну спеціальну підготовку з безпеки життєдіяльності (БЖД), основ охорони праці (ООП) цивільної оборони (ЦО), в більшості випадків це спеціалісти, що мають середню технічну або медичну освіту [5].

Внаслідок цього, спеціалістів, які здійснюють викладацьку діяльність з курсу ОБЖ та ООП можна умовно поділити на дві групи:

- 1) ті, які мають педагогічну освіту;
- 2) ті, які мають середню технічну або медичну освіту.

На даний момент, педагоги з медичною та технічною освітою складають досить великий відсоток від загальної кількості вчителів ОБЖ та ООП. Виходячи з проведеного дослідження історії питання та особливостей педагогічної діяльності, вважаємо, що переорієнтація колишніх медиків та фахівців з технічною освітою є досить складним процесом [4].

Якщо в більшості зарубіжних країн до осіб, які мають наміри займатися професійною педагогічною діяльністю існує вимогливий, нерідко жорсткий, що включає в себе кілька етапів, відбір через цілу систему механізмів і процедур, то відповідно до вищезгаданої тарифно-кваліфікаційної

характеристики, для осіб, які мають середню технічну чи середню медичну освіту не висуваються майже ніякі вимоги щодо стажу педагогічної роботи та підготовки з цивільної оборони, безпеки життєдіяльності та охорони праці.

Загальновідомо, що керівник будь-якого освітнього закладу не має права прийняти на роботу людину для викладання навчальної дисципліни (географії, фізики, математики, історії тощо) без спеціальної професійної підготовки. Виходячи з вищесказаного, можна сказати, що керівник навчального закладу не має права прийняти на роботу людину без відповідної педагогічної підготовки для викладання будь-якого предмета, крім основ безпеки життєдіяльності та основ охорони праці, які, за своєю складністю, зовсім не поступаються класичним дисциплінам.

Такий «допуск» до викладання курсу ОБЖ та ООП, на тлі гострого браку кваліфікованих кадрів, призводить до виникнення серйозних небажаних наслідків. Є випадки, коли курс ОБЖ ведеться людьми, які не пройшли навіть курсів підвищення кваліфікації і не мають будь-якої медичної або педагогічної освіти.

Розглядати ситуацію, коли на посаду викладача ОБЖ та ООП вступають люди, які не мають ніякої додаткової спеціальної підготовки, з точки зору підвищення вимог до викладацького складу та реалізації в навчальному процесі особливостей курсу ОБЖ та ООП, є вкрай складним завданням. Однак, це, не означає, що проблема не має розв'язку.

Огляд специфіки прийому на роботу вчителів за кордоном, є достатньою підставою для наступного висновку: вступу на посаду вчителя безпеки життєдіяльності повинен передувати обов'язковий попередній відбір на професійну придатність до педагогічної діяльності та спеціальна психолого-педагогічна підготовка. Для виправлення «викривлень» у сформованій практиці викладання в інститутах підвищення кваліфікації доцільно використовувати програми моніторингу, котрі дозволяють сформувати цілісне уявлення про стан індивідуального професійного розвитку вчителя ОБЖ та ООП і відкривають можливість для організації та здійснення педагогічної підтримки цього процесу з метою надання йому позитивної спрямованості, що визначається специфікою змісту моніторингу.

УДК 37.09112.0113

С. П. Величко

Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В.Винниченка

ОСОБИСТІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА, ЇХ РОЛЬ І МІСЦЕ У ФОРМУВАННІ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

У статті йдеться про актуальні педагогічні проблеми, що виникають на сучасному етапі суспільного розвитку на початку третього тисячоліття у зв'язку із підготовкою високопрофесійних педагогічних кадрів, і зокрема під час підготовки викладачів для вищої професійної школи. Розкриваються тісно взаємопов'язані особисті якості, як це впливає із аналізу взаємозв'язків у соціумі та культури і освіти, які є досить вагомими і значущими для формування педагогічних компетентностей та авторитету викладача ВНЗ.

Ключові слова: розвиток освіти, вища школа, педагогічні компетенції, викладач, особисті якості, авторитет.

Постановка проблеми. Кінець ХХ століття характерний доволі інтенсивним знеціненням, збідненням класичної інтелектуальної складової суспільства, що привело до значного зниження духовного життя людей з усіма наслідками, що звідси випливають, і навіть до втрати національної гордості, відповідальності, котра якраз найбільшою мірою здібна активізувати резерви суспільства, спрямовуючи їх на збереження державності, громадянської узгодженості.

Аналіз останніх досліджень [1; 2; 7; 8] та результати нашого комплексного аналізу [3; 4; 5] психолого-педагогічних досліджень та соціальних проблем суспільству недостатньо лише передових знань. Воно має заручитися і постійно збагачуватися вірою у майбутнє, прилучитися до традиційних духовних витоків, до тих загальнолюдських цінностей, котрі упродовж тисячоліть жили всі його початки. І тут серед різних аспектів заслугоує на особливу увагу система освіти, і зокрема вищої освіти.

Щоб педагог досяг рівня професійної компетентності, необхідна тривала і ґрунтовна робота з формування у нього установки на безперервну освіту і самоосвіту, розвитку досить високої і стійкої самооцінки, самоповаги до себе як особистості, підготовки до інноваційної діяльності, формування позитивного ставлення до творчості, відходу від стандартності і одноманітності. Найважче в майбутній діяльності – змінити напрямок мислення. Закріплені в свідомості вчителів багатовікові норми і стереотипи (системна поведінка) передаються з одного покоління педагогів в інше, однак переломити негативні тенденції в змозі лише сама освіта і ключову роль в цьому процесі буде відігравати компетентність рядового вчителя. Учитель не вільний від умов, в яких він живе і працює. Але він вільний зайняти ту чи іншу позицію по відношенню до них. Тому, зрештою, не вчитель повинен бути підвладний умовам, а швидше, умови підвладні йому. Свідомо чи несвідомо він вирішить, чи буде він протистояти несприятливим умовам, чи дозволить їм керувати собою.

Список використаних джерел:

1. Вершловский С.Г. Педагог эпохи перемен, или Как решаются сегодня проблемы профессиональной деятельности учителя / С.Г.Вершловский. – М.: Сентябрь, 2002. – 160 с.
2. Гафнер В.В. Культура безопасности и профессиональная деятельность педагога / В.В. Гафнер // Научное исследование и российское образование: идеи и ценности XXI века: Материалы VI междисциплинарной научно-практич. конф. аспирантов и соискателей. – Ч.2. – М., 2003. – С. 208–211.
3. Демин В.А. Профессиональная компетентность специалиста: виды и понятия / В.А. Демин // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – №4. – С. 25-32.
4. Куркин Е. Школа на рубеже тысячелетий / Е. Куркин // Первое сентября. – 2000. – № 3. – С. 15-20.
5. Психологическое консультирование : проблемы, методы, техники. – Ростов-на-Дону: ЮРГИ, 2000. – С.278-187.

In-process examined ways of forming of professional jurisdictions. Basic reasons are exposed necessary for development and capture by a world competence view by professional qualities.

Key words: competence, teachers of technology, educational discipline, professional preparation.

Отримано: 14.08.2011